

Yükseköğretim ile İlgili Hazırlanan Araştırmalar

Fatma Hümeysra Yücel¹

Özet

Eğitim sistemlerinin temel yapı taşlarından biri olan yükseköğretim bir ülkedeki insan gücü yetiştirme gücünü göstermekte, toplumsal refahı artırmakta ve kalkınma unsuru olarak betimlenmektedir. Aynı zamanda üniversiteler bilimsel bilgi üretiminin en üst seviyede gerçekleştirildiği kurumlar olarak özümsemektedir. Yükseköğretim ile ilgili akademik faaliyet ve araştırmaların ivme kazanmasından hareketle bir eğitim kademesi olarak yükseköğretim ile ilgili araştırmalar beş bölüm halinde düzenlenmiştir. Birinci bölümde yükseköğretimin tarihsel gelişimi, ikinci bölümde yükseköğretimin işlevsel gelişimi, üçüncü bölümde yükseköğretimde akademik performansın gelişimi ele alınmıştır. Dördüncü bölümde yükseköğretim ile ilgili hazırlanan araştırmalar sunulmuştur. Bu bölümde yükseköğretimin tarihi, yapısal gelişimi, yönetimi, ekonomisi, yükseköğretimde küreselleşme, uluslararasılaşma, insan kaynakları, örgütsel davranış, kalite hizmetleri, akredite, eğitim bilimleri, alan eğitimi, uzaktan eğitim, pandemi dönemi, öğretmenler, öğretmen adayları ile ilgili araştırma konuları belirtilmiştir. Araştırmanın beşinci ve son bölümünde ise yükseköğretim ile ilgili araştırmalarda kullanılan araştırma yöntemleri açıklanmıştır. Hazırlanan bu çalışma ile yükseköğretim ile ilgili araştırma konularının araştırmacılar için özendirici olması ve yükseköğretim alanyazınına katkı getirmesi beklenmektedir.

YÜKSEKÖĞRETİM İLE İLGİLİ HAZIRLANAN ARAŞTIRMALAR

1. Yükseköğretimin Tarihsel Gelişimi

Yükseköğretim, bir ülke için ihtiyaç duyulan nitelikli insan gücünün yetiştirilmesi, bilginin ortaya çıkarılması ve topluma hizmetin gerçekleştirildiği önemli üretim merkezlerinden birisidir. Yükseköğretimin kökenleri tarihî

1 Dr., Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi, fhyucel@ahievran.edu.tr,
Orcid: 0000-0002-5991-6502

olarak oldukça eskilere uzanmakta ve Eflatun tarafından kurulan Academia (MÖ 400), Aristo'nun açtığı Lyceum (MÖ 387), Roma'nın özellikle retorik ve tartışma yöntem ve temellerini öğreten okulları, araştırma kurumu niteliğini göstermesi bakımından ise İskenderiye Müzesine (MÖ 330-200) kadar dayanmaktadır (Gürüz, 2001; Versan, 1988). Yükseköğretim kurumları günümüzde üniversiteler aracılığıyla kendini göstermekte ve akademik faaliyetlerini yürütmektedir. Üniversitelerin bilimsel olarak kuruluşu ilk defa on birinci yüzyılın son zamanları ile on ikinci yüzyıl orta çağ Avrupa'sında meydana gelmiştir. Etimolojik kullanımı "üniversite" olan sözcük kökenini "universitates" kavramının evrilmesi ile oluşan Latince "universitas" sözcüğünden almaktadır. Genellikle öğrencilerin veya öğretmenlerin bir loncası anlamında kullanılan kavram yaygın bir şekilde "corporation" (dernek, kurum) anlamında kullanılmaya başlanmış ve kentleşme sürecinin sonunda evrensel hale gelmiştir (Erdem, 2016). Orta çağ Avrupa'sında kurulan ilk üniversiteler Bologna Üniversitesi (1088), Oxford Üniversitesi (1096), Paris Üniversitesi (1150) olarak kabul edilmiş ve esasında lonca tipi örgütlenme özellikleri göstermiştir (Akyüz, 2011).

Türkiye'de oluşturulan ve kurulan ilk üniversite yapıları Mühendisane-i Bahri-i Hümayun (1773), Mühendishane-i Berrî-i Hümayûn (1795), Tıbbiye (1827) ve Harbiye (1834) olarak ortaya çıkmıştır (Baskan, 2001). Modern anlamda açılan ve "özerklik ve tüzel kişilik" özellikleri bulunan ilk üniversiteler ise İstanbul Üniversitesi (1933), İstanbul Teknik Üniversitesi (1944), Ankara Üniversitesi (1946) olarak ifade edilmektedir (Yükseköğretim Kurulu [YÖK], 2021). Bu bağlamda yükseköğretimin tarihsel seyri ve gelişiminde pek çok yasal düzenleme etkili olmuştur. 31 Mayıs 1933 tarih ve 2252 sayılı "Üniversite Kanunu", 13 Haziran 1946 tarih ve 4936 sayılı "Üniversiteler Kanunu", 27 Ekim 1960 tarih ve 115 sayılı "4936 sayılı Kanunun Bazı Maddelerini Değiştiren Kanun", 20 Haziran 1973 tarih ve 1750 Sayılı "Üniversiteler Kanunu" ve 4 Kasım 1981 tarih ve 2547 sayılı "Yükseköğretim Kanunu" bu alandaki önemli yasal düzenlemeler olarak kabul edilmektedir ve özellikle 1933, 1946 ve 1981 düzenlemeleri önemli üniversite reformları olarak nitelendirilmektedir (Ataunal, 1993). Bu üç reformun ortak özelliği ise genelde üniversitenin ara-üst organları, üniversite ve fakülte organlarının oluşturulması, bu organlara ait görevlerinin üniversitenin demokratikliği ve özerkliğinin esas kriterleri olarak görülmesi, ayrıca üniversite yönetim organlarının oluşum biçimleri ve görevlerinin karşılaştırmalı biçimde ele alınmasıdır (Arslan, 2005).

2.Yükseköğretimin İşlevsel Gelişimi

Yirmi birinci yüzyıl itibarıyla üniversitelerin tarihî süreç boyunca köklü değişikliklere uğraması, merkezinde yalnızca bilim ve tek disiplin olan eğitim kurumlarının yapılarının dönüşüme uğramasına neden olmuştur. Bu durum üniversitelerde farklı kuşaklara göre yeni kuşak üniversite yapılarının gelişimine yol açmıştır. Aşağıda belirtilen Şekil 1.'de üniversitelerin kuşaklara göre sınıflandırılması belirtilmektedir (Wissem, 2009).

Şekil 1. Üniversitelerin kuşaklara göre sınıflandırılması

Üniversitelerin kuşaklara göre sınıflandırılması				
	Hedef	Rol	Yöntem	Yönelim
Birinci kuşak üniversite	Eğitim	Gerçeği savunma	Skolastik	Evrensel
İkinci kuşak üniversite	Eğitim, araştırma	Doğayı keşfetme	Modern bilim (Tek bilim dalı)	Ulusal
Üçüncü kuşak üniversite	Eğitim, araştırma, bilginin kullanılması	Değer yaratma	Modern bilim (Disiplinlerarası)	Küresel

Şekil 1.'de üniversitelerin birinci kuşaktan üçüncü kuşağa doğru sınıflandırılmasında yükseköğretim sisteminin hedef, rol, yöntem ve yönelimlerinin uğradığı değişimlere yer verilmiştir. Eğitim hedefinden araştırma ve bilginin üretilmesine yönelme, değer yaratmanın öncelenmesi, disiplinlerarası yaklaşımların ön plana çıkması, evrensel bir anlayıştan global bir yaklaşıma doğru yol alınması bu değişimlerin en belirgin özelliklerindedir. Yükseköğretimde yaşanan işlevsel gelişmelerin ivme kazanmasından sonra belirli alanlarda yoğunlaşan, disiplinlerarası ve toplumsal dönüşüm özellikleri taşıyan “tematik dönüştürücü üniversite” modeli ise dördüncü kuşak üniversite biçiminde nitelendirilmiştir (Zuti ve Lukovics, 2015). Üretilen bilginin ticari hale gelmesi ve ekonomik gelişme sağlamasına bağlı olarak “girişimci üniversite”, bölgesel bilgi altyapısının üniversitelerle bütünleştirilmesi ve interaktif inovasyon işlemleri ile ön plana çıkması nedeniyle “RIS 3 (Bölgesel İnovasyon Sistemi)”, disiplinlerarası ve heterojen bir yapı oluşturan “Mode 2”, yerel gelişmelerin üniversitelere entegrasyonunu önceleyen “katılımcılı bağlantılı” biçiminde ifade edilen farklı üniversite modelleri geliştirilmiş ve üniversitelerin işlevsel gelişimine büyük ölçüde katkı sağlanmıştır (YÖK, 2020).

Global ölçekte meydana gelen değişimler Türkiye’de yer alan üniversiteleri yakından etkilemiş ve yükseköğretimin işlevlerini şekillendirmiştir. Yükseköğretimin işlevleri (a) eğitim öğretim fonksiyonu, üretilen bilginin yaygınlaştırılmasını sağlayarak çağın yeterliklerine sahip insan gücü yetiştirilmesi (b) araştırma- geliştirme fonksiyonu, entelektüel birikim ile insanlığın gelişimi için bilginin yaratılması (c) topluma hizmet fonksiyonu, toplumun farklı kesimlerine, çeşitli kurum ve kuruluşlara yönelik hizmet içi eğitim, sağlık hizmeti, seminer, kurs, konferans ve sanatsal etkinliklerin düzenlenmesi” biçiminde üç kategori biçiminde betimlenmiştir (Ceylan ve Toprakçı, 2015). Özellikle bilimsel düzeydeki araştırmaların yükseköğretimin ayrılmaz bir unsuru olarak görülmesi ve dolayısıyla akademik kalitenin artırılması üniversitelerin araştırma-geliştirme işlevinden beklenen rollere işaret etmektedir. Bu bağlamda uluslararası kriterlere göre araştırma-geliştirme-inovasyon, bilim ve teknoloji üretme, ulusal ve uluslararası ölçekte yayın organlarında yayım yapma üniversitelerin var oluş gereği olan bilginin üretilmesi ve yayılmasını sağlamaktadır (Günay, 2006).

3.Yükseköğretimde Akademik Performansın Gelişimi

Türkiye’de bulunan üniversiteler 2009 yılından itibaren Orta Doğu Teknik Üniversitesi [ODTÜ] Enformatik Enstitüsü Araştırma Laboratuvarında yer alan University Ranking by Academic Performance [URAP] verilerine göre bilimsel ve akademik performanslarına göre değerlendirilmekte ve sıralanmaktadır. Türkiye sıralaması için uluslararası kaynak olarak Web of Science/ InCites, ulusal kaynak olarak Yükseköğretim Kurulu [YÖK]/Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu [TÜBİTAK] bünyesinde yer alan Araştırma Destek Programları Başkanlığı [ARDEB] verileri kullanılmaktadır. 2021-2022 tarihi itibarıyla yükseköğretim kurumları makale sayısı, öğretim üyesi başına düşen makale sayısı, atıf sayısı, öğretim üyesi başına düşen atıf sayısı, toplam bilimsel doküman sayısı, öğretim üyesi başına düşen toplam bilimsel doküman sayısı, doktora mezun sayısı, doktora öğrenci oranı, öğretim üyesi başına düşen öğrenci sayısı, uluslararası ortak makale sayısı, öğretim üyesi başına düşen uluslararası ortak makale sayısı, yurtiçi ortak makale sayısı, öğretim üyesi başına düşen yurtiçi ortak makale sayısı, TÜBİTAK’tan alınan proje sayısı, öğretim üyesi başına düşen TÜBİTAK’tan alınan proje sayısı şeklinde 15 temel parametre üzerinden değerlendirilmeye alınmaktadır (URAP, 2022). URAP tarafından yayımlanan bildiride 2021-2022 dönemi dünya sıralamasında 500 ile 1000 derece arasında Hacettepe Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi, Ankara Üniversitesi, İstanbul Teknik Üniversitesi, ODTÜ, Gazi Üniversitesi, Ege Üniversitesi, Koç Üniversitesi ve İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşanın yer aldığı belirlenmiştir.

Üniversiteler bilim insanı ve araştırmacı yetiştirmede, ulusal inovasyon sistemlerini desteklemede kilit rol oynamaktadır. Bu sebepten dolayı YÖK tarafından 2019 yılında üniversitelerin faaliyet alanlarına ilişkin süreçlerini şeffaflık ve hesap verebilirlik ilkelerine göre yürütülmesine katkı sağlamak ve üniversitelere dönük kanıt temelli değerlendirmeler yapabilmek amacıyla “Üniversite İzleme ve Değerlendirme Çalışması” gerçekleştirilmektedir. Şekil 2.’de Türkiye’de üniversitelerde izleme ve değerlendirme faaliyetlerini belirlemek üzere oluşturulan üniversitelerin araştırma-geliştirme, proje ve yayın faaliyetlerine yönelik parametreler gösterilmiştir (YÖK, 2022).

Şekil 2. Türkiye’de üniversitelerin araştırma-geliştirme, proje ve yayın faaliyetlerine yönelik parametreler

Türkiye’de üniversitelerin araştırma-geliştirme, proje ve yayın faaliyetlerine yönelik parametreler	
1.	Ulusal hakemli dergilerde yayımlanan yayın sayısı
2.	SCI, SCI-Expanded, SSCI ve AHCI endeksli dergilerde yayımlanan yayın sayısı
3.	En yüksek %10’luk dilimde atıf alan yayın sayısı
4.	Kurum adresli bilimsel yayınların açık erişim oranı
5.1.	Başvurulan patent, faydalı model ve tasarım sayısı
5.2.	Olumlu sonuçlanan patent, faydalı model ve tasarım başvurusu sayısı
6.	YÖK, Türkiye Bilimler Akademisi [TÜBA], TÜBİTAK bilim, teşvik ve sanat ödülleri sayısı
7.	YÖK 100/2000 Projesi doktora bursiyeri sayısı
8.	TÜBİTAK ulusal ve uluslararası araştırma bursu sayısı
9.	TÜBİTAK ulusal ve uluslararası destek programı sayısı
10.	Ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlar tarafından desteklenen Ar-Ge projesi sayısı
11.	Üniversitenin dünya, bölge ve ulusal sıralaması
12.	Teknoloji Geliştirme Bölgelerinde istihdam edilen doktora programlarına kayıtlı öğrenci sayısı
13.1.	Üniversite laboratuvarlarında Ar-Ge, inovasyon ve ürün geliştirme kapsamında sunulan hizmet sayısı
13.2.	Üniversite laboratuvarlarında Ar-Ge, inovasyon ve ürün geliştirme kapsamında sunulan hizmetlerden elde edilen gelir
14.	Merkezi (Özel) bütçe dışı gelir oranı
15.	Sağlık uygulama ve araştırma merkezinin kâr ya da zarar oranı
16.1.	Ar-Ge’ye harcanan bütçe oranı

Türkiye’de üniversitelerin araştırma-geliştirme, proje ve yayın faaliyetlerine yönelik parametreler	
16.2.	Ar-Ge’ye harcanan yatırım bütçesi oranı
17.	Endüstri ile ortak yürütülen proje sayısı ve bütçesi
18.	Yayın alımı harcamasının bütçeye oranı

Şekil 2. incelendiğinde YÖK tarafından izleme ve değerlendirilme faaliyetlerinin yürütülmesi için 18 parametre ve alt parametrelerin belirlendiği görülmektedir. Oluşturulan parametreler üniversitelerin araştırma işlevinin yerine getirildiğinin göstergesi sayılmaktadır. 2022 yılında YÖK (2022) yükseköğretim kurumları araştırma-geliştirme, proje ve yayın faaliyetleri kapsamındaki faaliyetleri gösteren “Üniversite İzleme ve Değerlendirme Genel Raporu”nu yayımlanmıştır. SCI, SCI-Expanded, SSCI ve AHCI endeksli dergilerde yayımlanan yayın sayısında 190 üniversitenin uluslararası hakemli dergilerde kurum adresli yayımlanmış en az bir yayın bulunduğu tespit edilmiştir. Ulusal hakemli dergilerde yayımlanmış kurum adresli yayın sayısının en yüksek olduğu üniversiteler Sağlık Bilimleri Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara Üniversitesi ve Gazi Üniversitesi olarak sıralanmaktadır. Diğer parametrelerle birlikte üniversitelerde görev yapan akademisyenlerin bilimsel yayımlarında artış sağlanarak akademik performanslarının pozitif yönde geliştiği ifade edilebilir.

4. Yükseköğretim ile İlgili Hazırlanan Araştırmalar

Yükseköğretimin alan olarak kabul edilmesiyle ilgili alanyazında farklı görüşler bulunmakta birlikte belirli bir alana yönelik parametrelerin tespit edilmesi, özgün terminolojinin kullanılması, uzlaşa sağlanan ve sıklıkla kullanılan yöntem ve teknikleri içermesi, kümülatif bilgi oluşturması, teoriye dönük geliştirilebilirlik ortaya konması alan kriterlerinin karşılandığını göstermektedir (Wright, 2007). Yükseköğretime ilişkin çalışmalar sosyal bilimler alanından beslenen disiplinlerarası akademik bir alan olarak da tasvir edilmektedir (Altbach, 2014). Bu bilgiler ışığında yükseköğretimi bir “alan” olarak tanımlamak mümkündür. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Ulusal Tez Merkezinde yer verilen yüksek lisans/doktora tezleri ile “google scholar” üzerinden en fazla atıf alan araştırmalar anahtar kelimeler doğrultusunda incelenmiş ve araştırma konuları şeklinde aşağıda başlıklar halinde belirtilmiştir. Yükseköğretim ile ilgili hazırlanan araştırmaların ifade edilmesinde “eğitim yönetimi” ve “eğitim” içerikli çalışmalar göz önünde bulundurulmuştur.

4.1. Yükseköğretimin tarihi ile ilgili araştırmalar: Dünyada yükseköğretimin tarihsel gelişimi, Türkiye’de yükseköğretimin tarihsel gelişimi, üniversite reformları, üniversitelerin kuruluşları, yeni kurulan üniversiteler

4.2. Yükseköğretimin yapısal gelişimi ile ilgili araştırmalar: Üniversitelerin yeniden yapılandırılması, yükseköğretim modelleri, yükseköğretimde çeşitlilik, üniversite özerklikleri, devlet üniversiteleri, vakıf üniversiteleri

4.3. Yükseköğretimin yönetimi ile ilgili hazırlanan araştırmalar: Yükseköğretim sistemlerinin yönetimi, yöneticilik özellik ve liderlik biçimleri, yükseköğretimin sorunları

4.4. Yükseköğretim ekonomisi ilgili araştırmalar: Yükseköğretimde finansal çeşitlilik, yükseköğretimin finansmanı, yükseköğretimde bütçeleme, yükseköğretim ve eğitim harcamaları, eğitim ekonomisi, yükseköğretim ve istihdam, yükseköğretim ve kalkınma

4.5. Yükseköğretimde globalleşme ile ilgili hazırlanan araştırmalar: Yükseköğretimde globalleşme, bilgi toplumu, toplumsal değişmeler

4.6. Yükseköğretimde uluslararasılaşma ile ilgili hazırlanan araştırmalar: Yükseköğretimde uluslararasılaşma politikaları, yükseköğretimde uluslararasılaşma, uluslararası öğrenci hareketlilikleri

4.7. Yükseköğretimde insan kaynakları ile ilgili araştırmalar: Stratejik insan kaynakları yönetimi, sürdürülebilir insan kaynakları yönetimi, insan kaynakları uygulamaları, inovasyon, bilgi teknolojilerinin kullanımı, örgüt çalışanlarının performansları

4.8. Yükseköğretimde örgütsel davranış ile ilgili hazırlanan araştırmalar: Yükseköğretimde örgüt kültürü, örgütsel adalet, örgütsel bağlılık, örgütsel sinizm, örgütsel çatışma, örgüt psikolojisi, örgütsel sessizlik, örgütsel sinizm

4.9. Yükseköğretimde kalite hizmetleri ve akreditasyon ile ilgili hazırlanan araştırmalar: Yükseköğretimde değişim, yükseköğretim hizmetlerinde toplam kalite yönetimi, yükseköğretimde kalite güvence sistemleri, yükseköğretimde hizmet kalitesinin ölçülmesi, öğretim elemanı ve öğrenci memnuniyetleri, yükseköğretimde akreditasyon, yükseköğretimde Bologna süreçleri, program yeterlilikleri, yükseköğretimde öngörülen beceri ve yetkinlikler.

4.10. Yükseköğretimde eğitim bilimleri ile ilgili hazırlanan araştırmalar: Eğitim yönetimi, eğitim ekonomisi ve planlaması, eğitim yönetimi ve planlaması, psikolojik danışmanlık ve rehberlik, eğitim programları ve

öğretimi, ölçme ve değerlendirme, eğitimin felsefi, sosyal ve tarihî temelleri, hayat boyu öğrenme ve yetişkin eğitimi

4.11. Yükseköğretimde alan eğitimi ile ilgili hazırlanan araştırmalar:

Türkçe eğitimi, sosyal bilgiler eğitimi, matematik eğitimi, fen bilgisi eğitimi, sınıf eğitimi, okul öncesi eğitimi, yabancı diller eğitimi, güzel sanatlar eğitimi, bilgisayar ve öğretim teknolojileri eğitimi, beden eğitimi, özel eğitim, coğrafya eğitimi, biyoloji eğitimi, din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenliği, felsefe grubu öğretmenliği, fizik öğretmenliği, tarih öğretmenliği, Türk dili ve edebiyatı öğretmenliği.

4.12. Yükseköğretimde uzaktan eğitim ile ilgili hazırlanan araştırmalar: Yükseköğretimde uzaktan eğitim, yükseköğretimde uzaktan eğitim kalite standartlarının belirlenmesi, yükseköğretim kurumlarında web tabanlı uzaktan eğitim programları, bilgisayar destekli eğitim, uzaktan eğitimin gelişimi, uzaktan eğitim uygulamaları, uzaktan eğitim programları, uzaktan eğitime ilişkin akademisyen ve öğrenci görüşleri, uzaktan eğitimin etkililiği, dijital okuryazarlık

4.13. Yükseköğretimde pandemi (covid-19) dönemi ile ilgili hazırlanan araştırmalar: Pandemi sürecinde uzaktan eğitim uygulamaları, pandemi sürecinde uzaktan eğitim uygulamalarına yönelik yönetici, akademisyen, öğretmen adaylarının görüşleri ve hizmet algıları, pandemi sürecindeki alan eğitimleri, pandemi döneminde öğretim stratejileri, pandemi döneminde uzaktan eğitimde yaşanan güçlükler

4.14. Yükseköğretimde öğretmen yetiştirme ile ilgili hazırlanan araştırmalar: Öğretmen yetiştirme, öğretmen yeterlikleri, öğretmen nitelikleri, öğretmenlik liderlik biçimleri, öğretmen davranışları, algı ve tutumları, öğretmen performansları, öğretmen istihdamı, öğretmenlerin sorunları

4.15. Yükseköğretimde öğretmen adayları ile ilgili hazırlanan araştırmalar: Öğretmen adaylarının alan eğitimlerine yönelik araştırmalar, öğretmen adaylarının meslek bilgisi derslerine yönelik araştırmalar, öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine karşı düşünce, algı ve tutumları, öğretmen kavramına ilişkin metafor araştırmaları, öğretmenlik uygulamaları ile ilgili araştırmalar

5. Yükseköğretim ile İlgili Hazırlanan Araştırmalarda Kullanılan Yöntemler

Her bilim dalının kendine özgü konuları ve bilimsel bilgi üretebilmek amacıyla ise kullanabileceği araç ve yöntemleri bulunmaktadır. Yükseköğretim disiplin dalı ise pozitif bilimler (deneysel bilimler) biçiminde tanım-

lanmakta ve insan bilimleri (sosyal bilimler, kültür bilimleri) şeklinde nitelendirilmektedir (Kıncal, 2013). Araştırmalar genellikle temel alınan felsefe ve bakış açısına göre sınıflandırılmaktadır. Bu yöntemler (a) nicel yöntem, gerçekliğin araştırmacıdan bağımsız olarak ele alınması, nesnel olarak gözlemlenmesi, ölçümlenme ve analizini içeren pozitivist görüşe dayalı olması (b) nitel yöntem, algılar ile olayların kendi doğal ortamında gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konulması (c) karma yöntem, araştırmada nitel araştırma araştırmacının bir aşamada, nicel araştırmanın ise farklı bir aşamada kullanılması üzerine kurulan yöntemlerdir (Balcı, 2016; Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2017, s. 12; Yıldırım ve Şimşek, 2008, s. 39).

Araştırma deseni araştırmada kullanılan yöntemle bağlı olarak belirlenmektedir. İki kategoride desenlenen araştırmalar için (a) ampirik araştırma, yalnızca gözlem ve betimleme değil ayrıca problemin doğasını açıklama ve kestirim yapma, önermelerin parçadan bütüne doğru tümevarımcı mantık aracılığıyla bir deneyden elde edildiği (b) bilimsel araştırma, veri toplama, analiz ve yorumunda belirli işlemlerin gerçekleştirildiği çalışmalardır (McMillan ve Schumacher, 1984 s. 7; Simon ve Burstein, 1985). Anket, ölçek, mülakat, odak grup çalışması, söylem, gözlem, alan araştırması, arşiv kayıtları (istatistiksel kayıtlar, tarama arşivleri, kitle iletişimi) yükseköğretimde genellikle kullanılan veri toplama araçlarıdır (Balcı, 2016). Verilerin analizinde ise genellikle betimsel istatistikler, kestirimsel istatistik (çıkarımsal) istatistik, içerik ve karma analizler sıklıkla tercih edilmektedir.

Yükseköğretim alanı ile ilgili yayımlanan makale ve bildiri çalışmaları ile bütün akademik çalışmaların ve sorumlu kurumların sahada yapılan çalışmaları dikkate alınarak kanıta dayalı veriler oluşturulmakta ve politikalar üretilmektedir (Erdogan, 2014). Aynı zamanda yükseköğretim sistemleri ile çalışmalar, politikalar ve araştırmalar birbirini beslemekte ve alan yazının geliştirilmesine katkıda bulunmaktadır (Choi vd., 2005). Türkiye’de yükseköğretim çalışmaları, öneri ve eğilimlerin incelendiği bir araştırmadan elde edilen bulgulardan hareketle uyarılma yapılmış ve Şekil 3.’te Yükseköğretim ile ilgili hazırlanan araştırmalarda kullanılan yöntemler biçiminde sunulmuştur (Şenay, Şengül ve Seggie, 2020).

Şekil 3. Yükseköğretim ile ilgili hazırlanan araştırmalarda kullanılan yöntemler

Yükseköğretim ile ilgili hazırlanan araştırmalarda kullanılan yöntemler			
Uluslararası ve ulusal hakemli dergilerde yayımlanan makaleler & Konferanslarda sunulan bildiriler			
Araştırma yöntemi	Araştırma deseni	Veri toplama araçları	Verilerin analizi
Nitel	Ampirik	Ölçek	Betimsel
Nicel	Kavramsal	Doküman analizi	Çıkarımsal
Karma desen		Mülakat	İçerik analizi
Vaka çalışması		Veri	Karma
		Anket	
		Alanyazın taraması	
		Karma	
		Odak grup	
		Gözlem	

Şekil 3.'te Uluslararası ve ulusal hakemli dergilerde yayımlanan makaleler ve konferanslarda sunulan bildiriler başlığı altında kategoriler oluşturulmuş ve farklı bilimsel kaynaklardan elde edilen “yükseköğretim” ile ilgili toplam 1253 çalışmaya yer verildiği belirtilmiştir (Şenay, Şengül ve Seggie, 2020). Yükseköğretim çalışmalarında en fazla nitel araştırma yöntemi seçilmiş ve araştırma deseni olarak ampirik araştırmalar tercih edilmiştir. Veri toplama aracı olarak çoğunlukla doküman analizi ve ölçek kullanılmış, verilerin analizinde ise genellikle betimsel analizin gerçekleştirildiği belirlenmiştir.

Yükseköğretim ile ilgili araştırmalarda politika belirleyici ve uygulayıcılarının, yükseköğretim kurumu yöneticilerinin, araştırmacıların ve konferans düzenleyicilerin etkisi kaçınılmazdır. Bu bağlamda yükseköğretim alanını hedefleyen daha fazla sayıda büyük ölçekli araştırmalar, projeler, alanyazının geliştirilmesini sağlayacak temsil gücü yüksek ampirik ve kuramsal araştırmalara ihtiyaç bulunmaktadır. Disipliner ve disiplinlerarası çalışmalar çoğaltılmalı, bilimsel iş birlikleri güçlendirilmeli, veri tabanları genişletilmeli, yükseköğretim kurumları bünyesinde “yükseköğretim” konulu araştırmalar için akademisyenler ve araştırmacılar teşvik edilmelidir. Hazırlanan çalışmalar sadece akademik performans ile bağdaştırılmamalı, topluma ve iş dünyasına entegre edilmelidir.

Kaynakça

1. Akyüz, Y. (2011). *Türk eğitim tarihi*. Ankara: Pegem.
2. Altbach, P. G. (2014). Knowledge for the contemporary university: Higher education as a field of study and training. L. E. Rumbley, P. G. Altbach, D. A. Stanfield, Y. Shimmi, A. de Gayardon, and R. Chan (Ed.), *Higher education: A worldwide inventory of research centers, academic programs, and journals and publications* (3. Edition) (pp. 11–21). Bonn: Lemmens Media.
3. Arslan, M. (2005). Cumhuriyet dönemi üniversite reformları bağlamında üniversitelerimizde demokratiklik tartışmaları. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(18), 23-49.
4. Ataüinal, A. (1993). *Cumhuriyet döneminde yükseköğretimdeki gelişmeler*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yükseköğretim Genel Müdürlüğü.
5. Balcı, A. (2016). *Sosyal bilimlerde araştırma. Yöntem, teknik ve ilkeler*. Ankara: Pegem.
6. Başkan, G. A. (2001). Türkiye de yükseköğretimin gelişimi. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21(1), 21-32.
7. Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. U., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. & Demirel, F. (2017). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
8. Ceylan, Ö. Ö., & Toprakçı, E. (2015). Türkiye’de yükseköğretimin yeniden yapılandırılması için öneriler. *Türkbilim Araştırmaları Dizisi*, 4, 205-248.
9. Choi, B. C., Pang, T., Lin, V., Puska, P., Sherman, G., Goddard, M., ... & Clottey, C. (2005). Can scientists and policy makers work together? *Journal of Epidemiology & Community Health*, 59(8), 632-637.
10. Erdem, A. R. (2016). Üniversite anlayışındaki değişim: Birinci nesil üniversiteden dördüncü nesil üniversiteye. *Dil Edebiyat ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(16), 21-52.
11. Erdoğan, A. (2014). Türkiye’de yükseköğretimin gündemi için politika önerisi. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 4(1), 1-17.
12. Günay, D. (2006). Türkiye’nin üniversite sorunu. *Bilimsel Düşünce Dergisi*, 3, 7-20.
13. Gürüz, K. (2001). *Dünyada ve Türkiye’de yükseköğretim (Tarihçe ve bugünkü sevk ve idare sistemleri)*. Ankara: ÖSYM Yayınları 4.
14. Kıncal, R. Y. (2013). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Nobel.
15. McMillan, J., & Schumacher, S. (1984). *Research in education. A conceptual introduction*. Boston and Toronto: Little, Brown and Company.
16. Simon, J., & Burstein, P. (1985). *Basic research methods in social sciences*. (3. Edition). New York: Random House.

17. Şenay, H. H., Şengül, M. & Seggie, F. N. (2020). Türkiye’de yükseköğretim çalışmaları: Eğilimler ve öneriler. *Üniversite Araştırmaları Dergisi*, 3(1),1-13.
18. University Ranking by Academic Performance (URAP). (2022). <https://newtr.urapcenter.org/Methodology> kaynağından 10.03.2022 tarihinde erişim sağlanmıştır.
19. Versan, V. (1988). *Tarihsel gelişimi içinde üniversite ve yükseköğretim kavramı, yükseköğretimde değişimler*. (Ed. Ö. Demirel & N. Koç). Ankara: TED.
20. Wissema, J. G. (2009). *Towards the third generation university, managing the university in transition*. United Kingdom: Edward Elgar.
21. Wright, D. (2007). Progress in the development of higher education as a field of specialized study. D. Wright, and M. T. Miller (Eds.), *Training Higher Education Policy Makers and Leaders: A Graduate Perspective* (pp. 19–34). Charlotte, NC: Information Age.
22. Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (6. Baskı). Ankara: Seçkin.
23. Yükseköğretim Kurulu. (2022). *Üniversite izleme ve değerlendirme genel raporu*. Ankara: *Yükseköğretim Kurulu*.
24. Yükseköğretim Kurulu. (2021). *Türkiye yükseköğretim sistemi*. Ankara: Yükseköğretim Kurulu.
25. Yükseköğretim Kurulu. (2020). *Yükseköğretimde yeni YÖK projeleri: Yükseköğretimde ibtisaslaşma ve misyon farklılaşması- bölgesel kalkınma odaklı üniversiteler*. Ankara: Yükseköğretim Kurulu.
26. Zuti, B., & Lukovics, M. (2015). *Fourth generation universities and regional development*. No: 77460. Munich: Munich Personal Repec Archive Paper.